

Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu

Osman Ergül (Galatasaray University, Turkey)

Regionalism in Russian Foreign Policy and Russian Integration Strategy through Eurasian Economic Community

Abstract

This paper aims to analyze how Russia could develop different regional models of economic cooperation in order to integrate better into the world economy. Russia's new strategy especially after the establishment of the EurAsEC and its perception of regionalism, especially in the context of EurAsEC, is an important issue. This is valid not only for the specific analysis of the current concept of regionalism; but also for identifying the key variables of both the new international order and the changing character of new inter-state relations. With in this context, Russian foreign policies toward former Soviet republics in the areas of economy and energy have significant effects on the formation of a new world order. This article therefore aims at studying the attempts of the integration process within the EurAsEC that can be defined as a unique example combining both the process of old regionalism with the new one. Thus, EurAsEC is also worth analyzing not only for drawing inspiration from the EU; but also for being the only example declaring its ambition in its founding treaty of customs union to become a supranational integration process in the post-Soviet area.

JEL codes: F59

1 Giriş

Sovyetler Birliği'nin yıkılması eski Sovyet coğrafyasında ülkeler arasında kurulmuş olan işbirliği düzeyi ve etkileşimin önemli ölçüde kaybolmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum 1990'ların ilk yarısında bölge ülkelerini, ulusal stratejiler temelinde yeni ekonomik ortaklıklar arama ve batıya entegre olma stratejisine yöneltmiştir.(Burakovski, 2004:3) Bununla birlikte siyasi ve ekonomik bir dönüşüm yaşayan Avrasya bölgesinde geçiş sürecinin ortaya çıkardığı negatif etkiler kaybolan siyasi ve ekonomik bağlarının yeniden kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede BDT coğrafyasını kapsayan bir "Avrasya Birliği" kurulması düşüncesi ekonomik ve siyasi bir hedef olarak ortaya konulmaya başlanmıştır. Post-Sovyet alanda bölgesel entegrasyon hedefi Avrasya Ekonomik Topluluğu öncesinde birçok girişimi beraberinde getirmiş olsa da bölgesel entegrasyon süreci ancak Vladimir Putin'in iktidara gelmesi sonrasında Rusya liderliğinde önemli bir ivme kazanabilmiştir. Vladimir Putin tarafından 2012 yılı seçim kampanyası sürecinde de sıkça dile getirilen bölgesel entegrasyon projesi bununla birlikte birçok soru işaretini beraberinde getirmektedir. Bu proje gerçekten bir bölgesel entegrasyon projesi olarak tanımlanabilir mi? Yoksa Sovyet coğrafyasının Rusya'nın askeri ve ekonomik öncelikleri doğrultusunda yeniden organize edilmesi stratejisi içerisinde mi değerlendirilmelidir? Bu çerçevede AET bünyesinde supranasyonel bir işbirliği hedefi ortaya konulması post-sovyet entegrasyon sürecinde dahası bölgeselleşme kavramının gelişiminde farklı ve yeni bir örnek olarak değerlendirilebilir mi ? Yoksa sadece Rus dış politikasının bölgesel hegemonya araçlarının yeni bir versiyonu olarak mı değerlendirilmelidir?Bu çalışmada yukarıda ortaya konulan sorular çerçevesinde Rusya'nın bölgesel entegrasyon stratejisi incelenmeye çalışılacaktır.

2 Bölgesel Entegrasyon Kavramının Rus Dış Politikasındaki Yeri

Sovyet coğrafyasının Rus askeri ve ekonomik hedefleri doğrultusunda yeniden organize edilmesi ve dünya ekonomisine entegrasyon sürecinde bölgeselleşmenin bir değişken olarak tanımlanması Rus dış politika söylemlerindeki değişimle yakından alakalıdır. Dış politikada Avrasyacı söylemin Atlantikçi söylemle mücadelesi şeklinde özetlenebilecek 1990'lı yıllar boyunca eski Sovyet coğrafyasının yeniden düzenlenmesine yönelik olarak BDT başta olmak üzere bir dizi girişim söz konusu olmakla birlikte Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte bu girişimlerin boyutu ve Rus dış politikasındaki ağırlığı önemli ölçüde değişmiştir. Zira Yumuşak güç (softpower) kapasitelerinin farkına varmış olan Rus dış politikasında enerji ve ekonominin önem kazanması , 2000'li yıllarda oluşturulmaya çalışılan birçok bölgesel ekonomik ve askeri işbirliği çabalarına yansımıştır. Vladimir Putin ve Dmitri Medmedev iktidarları döneminde açıkça ortaya çıkan bu yaklaşımı 1990'larda BDT bünyesinde ortaya konulan çabalardan ayıran temel fark bölgeselleşme stratejilerinde de açıkça görülmektedir. Bu noktada Rusya'nın bölgesel entegrasyon girişimlerinde yaşanan bu değişimin nedenlerini ortaya koyabilmek için Vladimir Putin iktidarının Rus dış politikasındaki temel akımlar ve söylemler çerçevesinde genel bir analizini yapmak gerekmektedir.

2.1 Rus Dış Politikası Söylemleri ve Bölgesel Entegrasyon

1990 sonrası dönemde Rus dış politikasına yön veren söylemler incelendiğinde bu söylemlere referans yapan tüm siyasi akımların Rus toplumu ve devletin bir dönüşüm süreci yaşadığına ve yeni uluslararası sistemde var olabilmek için Rusya'nın yeniden yapılanması ihtiyacına vurgu yaptığı görülmektedir. Değişim ve yeniden yapılanma ortak nokta olarak tanımlansa da bu dönüşümün ve yeniden yapılanmanın nasıl olması gerektiğine verilen cevaplar yaklaşımları farklılaştırmaktadır. Bu söylemler içerisinde Avrasyacılık ve Atlantikçilik tarihsel olarak da Rus dış politikasına yön vermiş olan iki ana akımdır. Genel itibariyle dış politikada batıcılık (Atlantikçilik) ve batı karşıtlığı (Avrasyacılık) olmak üzere iki alternatif dış politika söylemine sahip yaklaşımlar Rusya'da çarlık döneminden beri süregelen batı içerisinde yer almak ancak kendi özgün kimliğinden vazgeçmemek sorunsalını da yansıtmaktadır.(Büyükkakıncı,2004:144) Bu iki ana yaklaşım dışında dış politikada siyasi söylem bazında ön plana çıkan söylemler genel itibariyle Rusya'nın yeniden büyük güç olmasına vurgu yapan radikal, komünist ve milliyetçi yaklaşımlardır.

Ülkenin yeni uluslararası sistemde nasıl konumlanması gerektiğine yukarıdaki yaklaşımlar çerçevesinde verilen yanıtlar bölgeselleşme yaklaşımlarını da büyük oranda belirlemektedir. Dış politika söylemlerinin 1990 sürece olan etkisi tarihsel olarak incelendiğinde Putin iktidarına kadar geçen süreçte Atlantikçi ve Avrasyacı söylemin iç politika ve ekonomi başta olmak üzere Rus dış politikasında rekabet içerisinde olduğu görülmektedir. 1993 yılı Yakın çevre doktrininin ilan edilmesiyle Rusya'nın dış politika önceliklerinde eski Sovyet coğrafyasının yeniden organize edilmesi öncelik kazanmakla birlikte bu Avrasyacı söylemin tam anlamıyla dış politika uygulamalarına yön verdiği anlamına gelmemektedir. İç politikada yaşanan rekabet yanında ekonomik dönüşümün neden olduğu sorunlar Rusya'nın BDT alanına yönelik politikalarını önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Putin iktidarının ilk yıllarına kadar Rus dış politikasının oluşumunda iç siyasi rekabet başta olmak üzere ayrıştırıcı bir rol oynadığını ileri sürebileceğimiz Atlantikçi/Avrasyacı söylem rekabetinin Putin iktidarıyla birlikte ise harmonize edildiği görülmektedir. Atlantikçi yaklaşımın, bölgesel güç olma stratejisiyle uyumlandırılma çabası bölgesel entegrasyon kavramına olan yaklaşımın, (softpower) araçlarının kullanımında olduğu üzere emperyalist bir dış politika hedefinden daha ziyade güvenlik ve istikrar arayışına dayanan pragmatist dış politika arayışı ile daha uyumlu olduğu görülmektedir.(Tsygankov,2006a:181) Bu durum 2000 sonrası dönemde ortaya çıkan bölgesel bütünleşme çabalarının sayısında ve niteliğinde önemli farklılıklar yaratmıştır.

3 Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası ve Bölgeselleşme

Putin iktidarı dönemi dış politikasının ana söylemi Rusya'nın uluslararası sistemin temel aktörlerden biri olması ve kaybolan prestijini yeniden kazanması üzerine kurulmuştur. Bu söylem , Rus dış politika eylemlerinde "Yakın Çevre"nin yeniden önem kazanmasına ve Rusya'nın sistem içerisinde kalma hedefine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede Rusya 2000'li yıllar boyunca bir yandan yakın çevredeki etkisini askeri ve ekonomik işbirlikleri çerçevesinde artırma yoluna giderken diğer yandan uluslararası sistem içerisinde yer alan büyük oyuncularla ikili ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda Yeltsin dönemine benzer şekilde Batı kurumlarıyla işbirliği kurma arayışı Putin döneminin de öncelikleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte Yeltsin döneminden farklı olarak ekonomik ve askeri kapasiteleri önemli ölçüde artan Rusya için batıyla işbirliği Yeltsin döneminden farklı bir boyutta ele alınmaktadır. (Mankoff, 2009:11)

Putin dönemi Rus dış politikasının iki ana aksta şekillendiği görülmektedir. Uluslararası sistemin şekillenmesinde söz sahibi olmak isteyen Rus dış politikası, bu çerçevede bir yandan Atlantikçi söylemin izlerini taşıırken diğer yandan Rusya'nın bu hedefine ulaşmasında yakın çevresinde jeopolitik ve işlevsel bir bütünleşmeyi sağlamasının hayati olduğuna vurgu yapan Avrasyacı söylemin izlerini yansıtmaktadır. (Büyükkakıncı, 2004:163) Bu bağlamda Putin dış politikası emperyalist radikal milliyetçi söylemler ile liberal batıcı söylem arasında tanımlanmaktadır. Liberal batıcı ve köktenci milliyetçilerin belirli önermelerini bünyesinde taşıyan bu dış politik yaklaşımı Margot Light "Pragmatist Milliyetçiler" olarak tanımlanmaktadır. (Light, 2003:44) Rusya'nın tarihsel ve kültürel olarak Batı'dan farklı bir uygarlık olduğuna bununla birlikte Doğu ve Batı uygarlıklarının farklılıklarını bünyesinde barındırması nedeniyle Avrasya'da bir denge unsuru olduğuna düşüncesine dayanan bu yaklaşım, Avrasya'da istikrarın sağlanması için eski Sovyet coğrafyasının yeniden bütünleşmesine vurgu yaparken Rusya'nın bu çerçevede bölgesinde önemli sorumlulukları olduğuna dikkat çekmektedir.(Light,2003:45)

Literatürde, Putin dış politikasının Avrasyacı ve Atlantikçi akımın bir sentezi olduğuna vurgu yapan analizler içerisinde "Pragmatist Milliyetçiler" yanında diğer önemli akım "Merkezçiler"dir . Merkezçi görüşün temel savı Rusya'nın yeniden büyük güç olması ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinin, güvenliği ön plana çıkaran caydırıcı yöntemlerden ziyade ekonomik işbirliği başta olmak üzere barışçıl yöntemler çerçevesinde biraraya getirilmesidir.(Tsygankov, 1997a:255) 1990'ların başında Rus siyasetinde etkili olan liberal atlantikçi kanat karşısında en önemli siyasi eğilimi oluşturan merkezçiler 1993 yılında ilan edilen dış politika konseptinin kabulünden bu yana Rusya'nın "yakın çevre" de ekonomik ve güvenlikle ilgili konularda daha aktif rol oynaması gerektiğini ileri sürmektedirler. Sovyet coğrafyasında istikrar ve güvenliğin sağlanmasında Rusya'nın tarihsel sorumluluğu olduğuna vurgu yapan Merkezçilerin genel yaklaşımları 1993 yılı dış politika doktrininin temelini

oluşturmaktadır. Bununla birlikte Merkezci yaklaşım , Rus dış politikasının batı karşıtlığına dayanan çatışmacı bir politika izlemesinin Rus ulusal çıkarları için zararlı olacağına altını çizirken izlenilecek politikanın uluslararası sistem içerisinde kalınarak oluşturulması gereğinin altı çizilmektedir. Bu kapsamda Rusya'nın sistemde etkin bir güç olmasının ne Batı karşıtlığına ne de Batı yandaşlığına dayandırılmayacağı savunulmaktadır. (Chafetz, 1997:679)

Ekonomik alanda izlenen strateji de Putin dönemi dış politikasının Avrasyacı ve Atlantikçi eğilimleri sentezleyen pragmatik bir politik yaklaşım olduğu görüşünü desteklemektedir. Yeltsin döneminde olduğu gibi Putin döneminde de, ekonomik hedefler dış politikanın belirlenmesinde önemli bir değişken olmuştur. Bu çerçevede batı yatırımlarının ülkeye çekilmesinin hayati önem taşıdığına inanan Putin yönetimi, özellikle iktidarının ilk döneminde batıyla ticari ilişkiler geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede Putin dönemi ilk yıllarında ortaya atılan Gref planı bir anlamda Yeltsin dönemi Gaydar hükümetinin liberal ekonomi politikalarına benzetilmektedir. Atlantikçi yaklaşımın bir yansıması olan bu stratejinin en önemli parçası ise Dünya Ticaret Örgütü(DTÖ) üyeliği hedefi olmuştur. Bununla birlikte ekonomide sağlanan düzelmeye paralel şekilde dış politikadaki Atlantikçi eğilimin dengelendiği ve özellikle Putin iktidarının ikinci döneminde ekonomide devletçi bir yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. Siloviki kapitalizmi olarak tanımlanan bu dönem, Yeltsin dönemi ekonomik aktörlerin siyaset üzerinde belirleyici olduğu Oligarklara dayalı yapılanmanın tam tersidir. Doğal kaynaklar başta olmak üzere stratejik alanlardaki ekonomik faaliyetlerin devletin kontrolünde gerçekleşmesi gereğine dayalı bu ekonomik bakış Rusya'nın bölgeselleşme stratejisini de önemli ölçüde etkilemiştir. Zira bu yaklaşıma göre Rusya'nın uluslararası alanda yeniden etkili bir aktör olmasının yolu yakın çevre üzerindeki etkisini arttırmasından ve post sovyet alanda Rusya merkezli bir bütünleşmeden geçmektedir. (Staun, 2007:29-30) Bu noktada siyasi ve ekonomik alanda gittikçe otoriter ve devletçi bir yapıya bürünen Rusya'nın eski sovyet coğrafyasına yönelik yaklaşımlarının emperyalist hedefler taşıdığı temel eleştiri noktasını oluşturmaktadır. Jorgen Staun, Putin döneminde politik ve ekonomik alanda iki farklı yaklaşımın etkili olduğuna vurgu yaparken, bu iki yaklaşımın öncülleri olarak Sergey Ivanov ve Dmitri Medvedev'i göstermektedir. Staun, Medvedev ve Ivanov'un liberalizmi algılama biçimleriyle birbirlerinden ayrımla birlikte ikisinin de temelde emperyalist hedefleri olan politikalar olarak tanımlamaktadır. (Staun, 2007:5)

Rusya'nın artan soft-power kapasitelerini Ukrayna'da yaşanan doğalgaz krizinde olduğu üzere bir pazarlık unsuru olarak kullanması ve Ukrayna'nın batıyla olan yakınlaşmasını engellemeye çalışması , Gürcistan örneğinde olduğu üzere gerektiğinde hard-power siyasetini uygulamaktan çekinmiyor oluşu , Rusya'nın eski Sovyet alanda başlattığı bölgesel entegrasyon girişimlerine de şüpheyle yaklaşılmasını beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte Rus dış politika söylemlerinin bir sentezi olarak tanımlanabilecek Putin dönemi dış politikasını yansıtan 2000 yılı askeri ve dış politika doktrini ve 2008 Medvedev dönemi dış politika ve güvenlik doktrinleri incelendiğinde Rus dış politikasının yakın çevre ve uluslararası sistem yaklaşımlarının yüzde seksen oranında benzerlik taşıdığı görülmektedir.(Mankoff, 2009:13) Bu nedenle Putin dönemi dış politikası yukarıda sayılan uluslararası gelişmeler çerçevesinde birinci ve ikinci dönem olarak tanımlanıyor olsa da Rusya'nın bölgeye ve uluslararası sisteme olan bakışında önemli değişimler olduğu söylenemez. Tam aksine dış politika ve askeri doktrinler incelendiğinde 2008 doktrininde 2000 doktrininden farklı olarak emperyal bir dil kullanılmamaya özellikle özen gösterildiği görülmektedir. Bu çerçevede verilebilecek en önemli örnek 2000 yılı belgelerinde kullanılan "great power" kavramının yerini "Dünyanın yükselen güçlerinden biri-one of the leading powers of the contemporary world" kavramına bırakmış olmasıdır.(Mankoff, 2009:13).

2000 sonrası dış politika ve güvenlik doktrinleri incelendiğinde Rusya'nın güvenlik algılamasında yakın çevrenin kolektif bir güvenlik anlayışıyla yeniden düzenlenmesi ihtiyacı sadece askeri nedenlere değil kültürel sosyal ve ekonomik nedenlere dayandırılmaktadır. Bu kapsamda post Sovyet coğrafyaya yönelik siyaset Rusya'nın uluslararası sistem yaklaşımıyla da uyumlu görülmektedir. Buna göre Rusya uluslararası sistemin korunması ve işleyişinde bölgesel güçler başta olmak üzere büyük güçlerin önemli sorumlulukları olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda soğuk savaş sonrasında ABD çıkarlarına dayanan tek kutuplu sistem yaklaşımının devamının mümkün olmadığı ve güçler dengesine dayanan çok kutuplu bir yapının sistemin devamı için gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte şu an sistemde var olan transatlantikçi çoktarafılık anlayışının bir nevi kolektif tektarafılık olduğu eleştirisi Rus dış politikasının ana argümanını oluşturmaktadır. (Makarychev ve Morozov, 2011:16) Bu tarz bir çokkutupluluk anlayışının ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet ettiği ve uluslararası barışı tehdit ettiği bu nedenle Rusya'nın kendi coğrafyası başta olmak üzere sorumluluk almaktan çekinmeyeceği Rus karar alıcılar tarafından açıkça dile getirilmektedir. Rusya'nın tek kutuplu dünya düzeninin barıştan ziyade çatışmaları beraberinde getireceği ve sistemin sonunu hazırlayacağı eleştirisi en açık şekilde 43. Münih Konferansında Putin tarafından dile getirilmiştir.

Rusya'nın büyük güçlerin sistemin işleyişi için kendi bölgelerinde sorumluluk almasına dayalı sistem algılaması küreselleşmenin bir sonraki boyutu olarak tanımlanan inter-regionalism yaklaşımı ve bölgeselleşmenin yeni uluslararası sistemin oluşumunda önemli bir işlevi olduğuna dayalı görüşlerle uyumlu görünmektedir. Zira Rusya sadece kendisinin değil diğer bölgesel güçlerin de sistemin sağlıklı devamı için kendi bölgelerinde düzenleyici bir rol oynaması gereğini ortaya koymaktadır. (Friedman, 2008)Bu noktada Rusya'nın demokratik siyasi rejimlere sahip batının oluşturduğu uluslararası örgütlerin kolektif bir tektarafılık örneği

olduğu eleştirisine karşılık BDT coğrafyası içerisinde uygulanacak bütünleşme yöntemleri Rusya'nın bir emperyal yapı isteyip istemediği sorusunun analizinde önem taşımaktadır. Bu kapsamda Rusya'nın öncü olduğu bu girişimlerin emperyal bir nitelik taşıyıp taşımadığı sorusuna nasıl yaklaşıldığı da en az sorunun kendisi kadar önemlidir. Bu nedenle Rus dış politikasının gelişimi içerisinde bölgeselleşme kavramının nasıl algılandığının incelendiği bu bölümün ardından bir sonraki kısımda varolan bölgesel deneyimler çerçevesinde post sovyet alanda bölgesel bütünleşmenin temel özellikleri ortaya konarak Avrasya Ekonomik Topluluğu'na gelinen süreç ve AET'yi farklı kılan özelliklerin neler olduğu analiz edilmeye çalışılacaktır.

4 Post-Sovyet Alanda Bölgeselleşmenin Temel Özellikleri: Bölgesel Entegrasyon/Hegemonya?

1990 sonrası rus dış politikasının oluşumuna etki eden söylemler ve Putin dış politikasında bu söylemlerin ele alınış biçimi incelendiğinde Rusya'nın bölgeselleşme süreçlerini desteklemesindeki temel motivasyonun ülkenin sistem üzerindeki etkisinin artırılması ve Dünya ekonomisine entegrasyonu olduğu görülmektedir. (aktaran Penkova, 2011:15) Bununla birlikte bölgeselleşmenin bu amaç doğrultusunda araçsallaştırılması Sovyet sonrası entegrasyon süreçlerinin bölgeselleşme çalışmalarından ziyade dış politika çalışmaları içerisinde yer alması sonucunu doğurmaktadır. (Qoraboyev,2010:206). Bu durum "karşılaştırmalı bölgeselcilik" çalışmalarının karşılaştığı temel sorunsallar içerisinde yer almaktadır. Bölgesel büyük bir gücün içinde yer aldığı entegrasyon girişimleri gerçekten bir bölgesel bütünleşme girişimi olarak değerlendirilebilir mi? Bu sorunun sorulmasındaki temel nedenler; Avrupa Birliği entegrasyonunda yaşanan başarılı sürecin dünya üzerinde birçok farklı bölgede bütünleşme hareketlerinin başlamasını teşvik etmiş olması ve bu bağlamda uluslararası ilişkiler literatüründe bölgesel entegrasyon kavramına yönelik geliştirilmiş olan teorik altyapının büyük oranda Avrupa Birliği'nde yaşanmış olan pratik gelişmeler üzerinden şekillenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Avrupa Birliği'nde yaşanmış olan gelişmeler üzerine inşa edilen teorik altyapının muhtemel entegrasyon girişimlerinin projeksiyonunda kısıtlı bir perspektif yaratıyor olması kavramsal sürece yönelik geliştirilen temel eleştiri noktasını oluşturmaktadır. Zira dünyanın herhangi bir bölgesinde herhangi bir zamanda meydana gelebilecek entegrasyon girişiminin nasıl bir süreç izlemesi gerektiği sorusuna Avrupa Birliği girişimi örneğinden hareketle bir profil çizilmesi söz konusu bölgelerdeki ülkelerin profillerinin ya da etkileşiminin , Avrupa ile benzer olmadığı durumlarda entegrasyon girişiminin başarısız olacağı ya da gerçek bir entegrasyon girişimi olarak değerlendirilemeyeceği yönünde doğrusal bir orantı kurulmasını beraberinde getirmektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki Avrupa Birliği özelinde geliştirilmiş olan teorik altyapının nasıl kullanıldığı araştırmacıların konuya olan yaklaşımlarına dair ipuçları taşımaktadır. Zira Nihai sonucun nasıl olması gerektiğine endeksli entegrasyon analizleri ,ülkelerin kendine özgü yapılarının ve süreç içerisindeki etkileşimlerinin zaman içerisinde değişebileceğini ya da küresel sistemde yaşanacak değişimlerin entegrasyon girişimine pozitif ya da negatif yönde etki edebileceğini ikinci planda değerlendirirken sürece odaklı tanım ve yaklaşımlarda nihai sonucun tespitleri ve genellemeleriyle ilgilenmemektedir. Entegrasyonun bir süreç olarak mı yoksa bir ürün (end product) olarak mı tanımlanması gerektiği tartışması kavramın teorik altyapısının oluşturulmaya başlandığı ilk yıllara kadar uzanmaktadır.

Avrupa birliği'nin kuruluş yıllarındaki gelişmelere ait olan bu teorik tartışma günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan entegrasyon girişimlerinin analizinde önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda bölgeselleşme kavramını ele alan güncel çalışmalar içerisinde kavramsallaştırma sürecinde önplana çıkan avrupa merkezli bakış açısı eleştirilerken diğer bölgelerde ortaya çıkan örnekler önem kazanmaktadır (Qoraboyev,2010:208) Zira 1990 sonrası birçok farklı bölgede ortaya çıkan bölgeselleşme hareketlerinin birbirinden farklı dinamikler üzerinde farklı kurumsal yapılanmalar ve tercihler etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu örnekler günümüzde artık şunu ispatlamaktadır ki ; günümüzde artık başarılı bir bölgeselleşme için tek bir yol ya da süreçten bahsetmek mümkün değildir. Bölgeselleşmenin hedeflediği başarı zamana ve bölgesel dinamiklere göre değişen farklı dinamiklere sahiptir.

Post Sovyet alandaki girişimler incelendiğinde iki temel özellik ön plana çıkmaktadır. Bunlar sürecin yukarıdan aşağıya belirlenen bir yapıda gerçekleşiyor olması (regionalization from above or state-led regionalism) ve entegrasyon sürecinin gelişiminde batılı terminolojinin , supranasyonalizm kavramının kullanılmasında görüldüğü üzere , bölgesel dinamikler çerçevesinde yeniden yorumlanarak kullanılıyor olmasıdır. Bu özellikler bölgedeki entegrasyon girişimlerine birinci ve ikinci dalga entegrasyon süreçlerinin özelliklerinin birlikte görüldüğü karmaşık bir nitelik kazandırmaktadır. Bu durum George Sorensen'in bölgeselleşmenin 1990 sonrasında neden hızla artmış olduğu ve birbirinden farklı örnekler sergilediği sorusuna karşı geliştirdiği yaklaşımla benzerlik taşımaktadır. İki kutuplu küresel sistem çerçevesinde şekillenen bölgesel ittifak ve yapılanmaların soğuk savaş sonrasında karşılaştıkları temel sorunun küreselleşme olduğuna vurgu yapan Sorensen bu dönemin temel karakterini " interregnum " olarak tanımlamaktadır. Buna göre 1990 sonrası dönemde uluslararası toplumun bir yandan eski düzenin özelliklerini taşıyan diğer taraftan yeni sistemin özelliklerinin görüldüğü bir dönemde yaşadığına dikkat çeken Sorensen , eski ve yeninin beraber örneklendiği bu uluslararası düzende uluslararası bölgesel örgütlenmelerin önemli rol oynayacağına dikkat çekmektedir. (Sorensen, 2006:343)

Bu noktada post Sovyet alanda eski ve yeni bölgeselleşme dalgalarını hangi noktalarda örneklendiğini ortaya koymak bölgede süreci etkileyen temel dinamikleri göstermek açısından önemlidir. İki dalga arasındaki temel fark birinci dalga entegrasyon hareketleri ve ticaret anlaşmalarının ekonomik sistem üzerindeki etkisi ve etkileşiminin sınırlı olması ve entegrasyon hedefi olan ülkelerin süreçten beklentilerinin ekonomik boyutların dışına çıkmamış olmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ilk dalga olarak tanımlanan 1960 ve 1970'li yıllardaki anlaşmaların genel karakterini , ülkelerin izlemiş olduğu ithal ikameci ekonomi politikaları yansıtmaktadır. Buna göre; bölgesel ticaret anlaşmalarıyla hedeflenen piyasanın ihtiyaçlarının ithalat yerine iç piyasalardan karşılanabilmesi , dengeli büyüme ve sanayileşme ile dış piyasalara olan bağımlılığın azaltılması olarak tanımlanmaktadır. Bir anlamda merkantilist politikaların bölgesel düzeyde yürütülmesi olarak tanımlanabilecek bu dönem bölgesel anlaşmalarının yapısı günümüzde bölgesel entegrasyonların küreselleşmeyi negatif yönde etkilediği tezinin bir yansıması olarak görünmektedir. 1980'li yıllardan itibaren bölgesel düzeydeki ticaret anlaşmalarının genel karakterini ise bölgesel entegrasyon kavramına yeni bir boyut kazandıran "açık bölgeselleşme - open regionalism" kavramı yansıtmaktadır.

Küreselleşmenin negatif etkilerinden korunmanın temel motivasyon olarak tanımlanabileceği post Sovyet bölgesel entegrasyon süreçlerinde, üye ülkelerin belirli sektörleri küresel rekabetten uzak tutma stratejisi içerisinde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte korumacı önlemler kapsamında bölgeselleşme stratejisi içerisinde ithal ikameci bir politik yaklaşım söz konusu değildir. Zira bölge ülkelerinin ekonomik stratejileri içerisinde DTÖ üyeliği açıkça dile getirilmektedir ancak DTÖ üyeliklerinin koordinasyon içerisinde gerçekleşmesi gereğine de vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda entegrasyon sürecinin post Sovyet alan ve dışındaki tüm ülkelere açık olduğunun dile getirilmesi ve 2012 yılında Rusya'nın DTÖ üyesi olması post Sovyet alanda görülen bölgeselleşmenin "open regionalism" yaklaşımından çok uzak olmadığını örneklemektedir. Bununla birlikte , Rusya'nın bu yaklaşımın temel nedeni post Sovyet alanda kapalı bir entegrasyon stratejisi izlemenin Rusya için karlı olmamasına da dayandırılmaktadır.(Beavin, Bryndza ve Kuchins,2008) Ancak Rusya'nın ekonomik modernleşme stratejisi düşünüldüğünde , gelecekte etkili olacağı pazarların gelişmiş batı pazarları değil, Orta Asya ve Asya olduğuna vurgu yapılmakta bu çerçevede ticari bir partner yaratma ihtiyacı bölgeselleşme stratejilerini önemli kılmaktadır. Bu strateji , Avrupa entegrasyon sürecinin ABD tarafından siyasi ve ekonomik olarak desteklemesiyle benzer bir nitelik taşımaktadır. Ekonomik yapısı büyük oranda hammadde ihracatına dayalı olan Rusya'nın ileride muhtemel bir "Hollanda Hastalığı"na yakalanma riski de bölgesel bütünleşme yoluyla dönüşümü önemli bir siyasi tercih haline getirmektedir. (Purtaş, 2007:23)

Yeni bölgeselleşme hareketlerini eskisinden ayıran bir diğer özellik ise iki kutuplu sistemde ortaya çıkmış olan eski bölgeselleşme yaklaşımında entegrasyon sürecinde aktörler arasındaki ilişkilerin belirli bir hiyerarşi çerçevesinde yukardan aşağıya belirlenen bir süreç içerisinde gelişmesi buna karşılık yeni bölgeselcilik yaklaşımının entegrasyon sürecine giren ülkeleri temel eşit aktör olarak ele almasıdır. Burada belirtilmek istenen nokta yeni bölgeselcilik hareketinde sürecin başlangıcı ve gelişiminde yukarıdan bir empozisyonun olmadığını belirtmekten daha ziyade bölge ülkelerinin süreç içerisindeki insiyatifinin güçlendiğidir. (Lombaerde ve Langenhove, 2005) Zira günümüzde inter-regionalisation hareketleri başta olmak üzere bölgesel güçlerin farklı bölgelerdeki entegrasyon süreçlerini destekleyen yaklaşımları ve politikaları da bir çeşit empozisyon olarak tanımlanabilir. Bu kapsamda , post sovyet alandaki entegrasyon girişimlerinde Rusya motor güç olmakla birlikte , AET bünyesinde uygulanan çok vitesli ve çok boyutlu entegrasyon stratejisi yukarıda bahsedilen yaklaşımı örneklemektedir. Özbekistan'ın AET'ye sonradan katılması ve kendi isteğiyle üyelikten ayrılmış olması ve Eurasec bünyesinde oluşturulan gümrük birliği'ne öncelikle üç ülkenin katılmış olması bölge ülkelerinin süreçteki insiyatifini göstermektedir.

Yeni bölgeselleşmeyi eski bölgeselleşmeden ayıran bir diğer özellik bölgesel entegrasyon sürecinin , İşlevselci- fonksiyonalist yaklaşımın ileri sürdüğü gibi bir tek alandan başlatılarak diğer sektörler geçeceği öngörüsü üzerine kurulmuyor olmasıdır. Bu noktada eski bölgeselcilik yaklaşımında savunulan ekonomik , teknik ve sektörel işbirliklerinden doğacak entegrasyon sürecinin gelişeceği tezine karşılık yeni bölgeselcilik yaklaşımı bölgeselleşme sürecinin çok boyutlu bir süreç olduğunu ekonomik , güvenlik ve çevre boyutlarının birbirinden ayrı süreçler olarak düşünülmemeyeceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda post Sovyet alandaki entegrasyonun Aral gölünden kaynaklanan çevre sorunlarından , göç ve neden olduğu sorunlara , ulaşım sektörünün entegrasyonundan , tarım sektöründe karşılık işbirliğine kadar birçok alanda fonksiyonel işbirliğini kapsıyor oluşu bölgedeki yeni bölgeselleşme yaklaşımını örneklendirmektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki gümrük birliği hedefiyle kurulan AET bünyesinde sosyal sorunların çözümünden , sınırların güvenliğine kadar ekonomik güvenliği etkileyecek bir çok alanda çalışma komisyonları kurulmuştur. (EurAsEC Today,2011:43)

Yeni bölgeselcilik yaklaşımını eskisinden ayıran bir diğer özellik ise ekonomik entegrasyon sürecine konu edilen sektör ve ürünlerin endüstriyel ürünler dışında kalan mal ve hizmet sektörünü de kapsayan bir nitelik kazanmış olmasıdır. Bu bağlamda özellikle ulaşım ve iletişim sektörleri dikkat çekmektedir. Ocak 2008 tarihinde AET bünyesinde imzalanan ortak ulaşım alanı oluşturma kararı yukarıdaki strateji örnekleyen önemli bir gelişmedir. Bu çerçevede ortak ulaşım hizmet pazarı kurulması, ulaşım altyapısının geliştirilmesi, yük ve yolcu taşımacılığı için modern ulaşım teknolojisi sağlanması, ulaşım güvenliğini sağlama ve çevre koruma çalışmalarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. (Trubarov, 2009 :287)

Bununla birlikte Yeni bölgeselcilik yaklaşımını eskisinden ayıran devlet dışı aktörlerin sürecin gelişiminde artan rolü post-Sovyet alanda sınırlı kalmaktadır. Yeni bölgeselleşme yaklaşımda entegrasyon sürecinin derinleşmesinde etkin olan elitler post sovyet alanda etken değil edilgen bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda entegrasyon süreci ilk dalga entegrasyon girişimlerinde olduğu üzere devlet merkezli (state-led) bir nitelik kazanmaktadır. Bunun temel nedenleri entegrasyon kavramının üyeler tarafından liberal bir bakış açısından daha ziyade neo-realist bir bakış açısı çerçevesinde değerlendiriliyor oluşudur. Neo-realist okul soğuk savaş döneminde ülkelerin ekonomik alanda başlatılan ticaret anlaşmaları ve entegrasyon süreçlerine dahil olmalarının nedeninin, işbirliği sonrasında dışarıda kalmanın maliyetinin sistem içindeki pozisyonlarını kaybetmelerine neden olabileceği nitelikte olmasından kaynaklandığını belirtmektedirler. (Molchanov, 2009:7) Bu yaklaşım Rus dış politikasında ABD ve Çin 'in kontrol edilmesi olarak karşımıza çıkarken , diğer bölge ülkeleri için ise birbirleriyle olan rekabette avantaj sağlamak olarak tanımlanabilir. Buna örnek olarak Özbekistan ve Kazakistan arasında Orta Asya liderliği için yaşanan tarihsel rekabetin bölgeselleşme sürecini nasıl etkilediği açıkça görülmektedir.

Bu kapsamda bölge ülkelerinin iç siyasi dinamikleri de entegrasyon süreçlerinde önemli bir değişkendir. Örneğin Rusya'da 1990 sonrası yaşanan dönüşüm sürecinde ekonomik elitlerin (oligarklar) yolsuzluklara karışmış olması ve özelleştirme süreçlerinin ardından elde ettikleri ekonomik güçle siyasette pozisyon elde etme arayışları , Putin iktidarı döneminde elitlere bakışı önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda siloviki kapitalizimi olarak tanımlanan bir süreç yaşayan Rusya'da stratejik ekonomik kurumların devletleştirilerek eski güvenlik ve istihbarat ajanlarının bu kurumların başına geçirilmesi ve devlet eliyle elit yaratılması bir iç güvenlik politikasıdır . Bu durum ise entegrasyon süreçlerinde devlet merkezli (state-led) entegrasyon süreçlerini beraberinde getirmektedir. Entegrasyon süreçlerine bakış açılarındaki ulusal rejimlerin güvenliğinin sağlanması da önemli bir etkidir. Alexander Libman renkli devrimler sürecinde iktidarları tehlikeye giren post Sovyet liderlerinin iktidarlarının meşruluğunu iç siyaset yerine bölgeselleşme süreçlerinde aramış olmasını örnek göstererek bölgede entegrasyon sürecini koruyucu bölgeselleşme (protective integration) olarak tanımlamıştır. (Libman, 2007:415) Bu durum bölgede neden devlet merkezli bir entegrasyon sürecini yaşanıyor olduğunu ortaya koymaktadır. Batı stili demokratik siyasi rejimlerin olmadığı , entegrasyon süreçlerinin aşağıdan yukarıya şekilde gerçekleşmediği ve halka inmediği için demokratikleşmeye yol açmadığı bir işbirliği sürecinin bölgesel entegrasyon olarak değerlendirilemeyeceği eleştirileri batı tarafından sıkça dile getirilse de bu noktada post Sovyet alandaki kültürel ve siyasi altyapının oldukça farklı olduğu unutulmamalıdır.

5 Post Sovyet Alanda Farklı bir Entegrasyon Modeli ; Avrasya Ekonomik Topluluğu

10 Ekim 2000 tarihinde, Belarus, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan Cumhuriyetleri ve Rusya Federasyonu tarafından imzalanan kurucu anlaşma incelendiğinde AET(EurAsEC)'nin post sovyet alanda kurulmuş olan devletlerarası bölgesel girişimlerden önemli bir farkı olduğu söylemek zordur. Antlaşmanın 1. maddesi AET'nin BDT ile benzer şekilde üye devletlerin egemenlik haklarının korunduğu devletlerarası bir işbirliği örgütü olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Bu çerçevede AET'yi post sovyet alanda kurulan diğer örgütlenmelerden ayıran temel farklılık 2007 yılında Duşanbe Zirvesinde alınan kararla supranasyonel nitelikte bir gümrük birliği kurulması kararıdır. 2008 yılında Moskova Zirvesinde alınan kararla üç ülke arasında uygulamaya konan antlaşma ile Rusya , Belarus ve Kazakistan'ın AET bünyesinde supranasyonel işbirliği süreci başlamıştır. 2012 yılında tam olarak yürürlüğe giren antlaşma sonrasında entegrasyon sürecinin bir sonraki aşaması olarak ortak ekonomik alan kurulması örgüt bünyesinde karara bağlanmıştır. Ekonomi politikalarının koordinasyonu, mal , sermaye ve işgücünün serbestçe dolaşımını öngören ortak ekonomik alan oluşturma projesi AET bünyesinde üç ülkenin derinleşmiş işbirliğine gidişi anlamına gelmektedir. Farklı hızlarda entegrasyon stratejisi ilk kez BDT yapılanmasının beklenen sonuçları vermemesi üzerine BDT içerisinde alt bölgesel örgütlenmeler oluşturulması kararıyla yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda AET öncesinde incelenmesi gereken alt bölgesel örgütlenmeler Belarus ve Rusya arasında kurulmuş olan Birlik-Union State ile Rusya , Kazakistan , Belarus ve Ukrayna arasında derinleşmiş bir işbirliği öngören Ortak Ekonomik Alandır. Zira bu iki örgütlenme , post Sovyet alanda entegrasyon sürecine olan yaklaşımın değişimini açıkça ortaya koymaktadır.

Belarus- Rusya Birliği özellikleri itibarıyla BDT bünyesinde federal ve konfederal model arasında geliştirilmiş bir birlik girişimi olarak tanımlanmaktadır. (Kembayev, 2009:120) Burada dikkat çeken nokta ileri işbirliği seviyesine ve federal bir yapılanmanın altyapısının oluşturulmasına karşın birliği oluşturan ülkelerin entegrasyon sürecini egemenlik alanları ve yetkilerinden vazgeçmeden derinleştirme çabalarıdır.

BDT bünyesinde entegrasyon hedefiyle ortaya çıkan bir diğer girişim Ortak Ekonomik Alan-Common Economic Space(CES)dir. 2003 yılında ortaya çıkan Ortak ekonomik alan girişimin analizinin Avrasya entegrasyon süreci açısından önemi girişimin Rusya , Belarus , Ukrayna ve Orta Asya entegrasyon sürecinin motor gücü olarak tanımlanan Kazakistan arasında gerçekleştirilmiş olmasıdır. Birliğin en önemli özelliği işgücü , sermaye , mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı amacıyla uluslararası bir yapılanma öngörüyor olmasıdır. Bu noktada 1990'lı yılların başlarında yürütülen negatif entegrasyon modelinden farklı olarak ekonomi politikalarının uyumlaştırılması , ortak gümrük tarifesi gibi ileri aşamada ekonomik entegrasyon hedefini kurucu anlaşmasına koyan CES sadece ikili bir kurumsal yapılanma öngörmüştür. Bunlardan ilki yüksek karar organı

olarak düşünölen Devlet başkanları konseyi diğeri ise komisyon olarak da tanımlanan Supranational Single Regulation Organ'dır. (Susko, 2003)Kurumsal yapının iki organ üzerine kurulması yanında kuruluş anlaşmasında diğör düzenleyici kurumların entegrasyonun derinleşmesine göre ihtiyaca göre kurulacağı maddesi (Kembayev, 2009:123) entegrasyon yönteminde fonksiyonluzmin izlerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda ekonomik entegrasyonun ilerlemesiyle diğör alanlarda işbirliklerinin artmasına bağlı olarak kurumların oluşturulacağı stratejisi "ramification" ve "spill-over" yaklaşımlarını hatırlatmaktadır. Karar alma yaklaşımı açısından incelendiğinde CES kendinden önceki BDT ve Union State'e benzer şekilde çok boyutlu (multi-level) ve çok vitesli (multi-speed) entegrasyon sürecine dayalı olarak oluşturulmuştur. CES'i farklı kılan ise üye ölkelerin ekonomik kapasiteleri ve bütçeye olan katkılarının karar alma sürecinde etkili olmasıdır. CES post Sovyet alandaki en etkili ekonomik entegrasyon modelini sunmakla birlikte 2004 yılında Ukrayna'da yaşanan siyasi çalkantılar nedeniyle kağıt üzerinde kurulmuş bir entegrasyon olarak kalmıştır. Bununla birlikte CES'in öngörmüş olduğu bu kurumsal yapılanma AET bünyesinde gerçekleşecek olan entegrasyon sürecini önemli ölçüde etkilemiştir.

AET'yi post Sovyet alandaki diğör örgütlenmelerden ayıran temel fark supranasyonal gümrük birliğı komisyonudur. Bu noktada belirtilmesi gereken gümrük birliğı komisyonunun supranasyonal yapılanmasının AB çerçevesinde tanımlanmış olan supranasyonalizm kavramından önemli farklılıklar taşıyor olmasıdır. İdari komite ve senyörler komitesi adı altında ikili bir yapılanmaya sahip gümrük birliğı komisyonu içerisinde senyörler komitesi olarak tanımlanan yapı gümrük birliğı işleyişindeki ana karar mercii oluşturmuştur. Üç devletin birer üyeyle temsil edildiğı komite devlet başkanları konseyi tarafından atanır. Ulusal meclislerdeki görevlerinden istifa ederek komite üyeliğine atanan parlamenterlerin gümrük birliğinin işleyiş konusunda aldıkları kararlar üye devletler üzerinde bağlayıcı etkiye sahiptir. Bu çerçevede düşünöldüğünde göreve gelme süreci açısından AB'de komisyon çerçevesinde tanımlanan supranasyonal yaklaşımdan farklı bir nitelik taşıyan gümrük birliğı komisyonu bu özellikleri itibariyle AB bünyesindeki bir başka supranasyonal kurum olan Avrupa Merkez Bankası'na benzemektedir. Bu özellik , AET bünyesinde belirli bir entegrasyon alanında supranasyonal yapılanma öngörölüyorsa da kurumsal yapılanmanın devletlerarasıcı model çerçevesinde dizayn edildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu noktada , eski Sovyet coğrafyasında supranasyonal bir işbirliğı modelini hedef olarak koyması nedeniyle AET'nin AB modeline benzer bir işbirliğı modeli izleyip izlemediğı sorusuna cevap verebilmek için Kurumsal yapı içerisindeki yetki dağılımının ve karar alma süreçlerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Topluluk resmi sitesinde temel organlar Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, Entegrasyon Komitesi, Ulusal Parlamentolar Arası Meclis, Topluluk Mahkemesi, Topluluk Genel Sekreterliğı ve Daimi Temsilciler Komisyonu'ndan oluşmaktadır. Yardımcı organlar hakkında ise Kurucu Antlaşmada herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Yardımcı organların statüsü, görev ve yetkileri Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi ya da Entegrasyon Komitesi'nin çıkarmış olduğu kararlarla özel olarak düzenlenmiştir.

Yapısı görev ve yetkileri Kurucu antlaşmanın 5. maddesinde düzenlenmiş olan Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Avrasya Ekonomik Topluluğı'nun en üst yönetim organıdır. Avrupa Birliğı üst yönetim organı olan Konsey'e benzeyen Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi üye ölkelerin ortak çıkarları doğrultusunda topluluğun hedef ve stratejisini belirler. Karar alma süreci açısından Topluluk Konsey'i AB Konsey'ine benzer şekilde oybirliğı karar vermektedir (AET Kurucu Antlaşma Metni , Madde :13)

Topluluk bünyesinde Entegrasyon Komitesi AB'de Komisyon'un üstlendiğı yürütme görevini yerine getirmektedir. Bu noktada temel fark AET entegrasyon komitesinin AB Komisyonundan farklı olarak üye ölkeler üzerinde bir yürütme yetkisine sahip olmamasıdır. Bununla birlikte Entegrasyon Komitesi'nin AB Komisyon'undan farklı olarak yılda yalnızca 4 kez bir araya gelmesi ve sürekli çalışan bir kurum niteliğinde olmayışı AET içerisinde sürekli toplantı halinde olan Daimi Temsilciler Komitesi'ne faaliyet alanı açısından AB'de Komisyon'un üstlendiğı pozisyona benzer bir nitelik kazandırmaktadır. Topluluk içerisinde yer alan organların koordinasyonundan sorumlu olan Komite, Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi tarafından belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda proje ve programlar hazırlar. Bunun yanında kendi faaliyetleri hakkında ve Topluluğun amaçlarına ne derece ulaştığı konusunda her yıl Konsey'e bir rapor sunmakla yükümlü olan Entegrasyon Komitesi, yıllık olarak gerçekleştirilen Konsey toplantılarına da katılmaktadır. Bu toplantılarda Entegrasyon Komitesi başkan tarafından temsil edilir. (AET Kurucu Antlaşma Metni , Madde :6) Entegrasyon Komitesinin bu yapısı AB bünyesindeki Komisyon yanında COREPER'e benzer bir nitelik kazandırmaktadır. AET entegrasyon komitesinin şekil yönünden AB Komisyonu'na benzetilen diğör bir özelliğı AB Komisyonu bünyesinde oluşturulan yardımcı organlara benzer olarak AET Entegrasyon Komitesi içerisinde de 4 ana bölüm bünyesinde (Genel Hizmetler, Politikalar, Dış İlişkiler, İç Hizmetler) faaliyet gösteren çeşitli kurullar oluşturulmuş olmasıdır. Bununla birlikte AET Entegrasyon Komitesi ve AB komisyonu arasındaki temel fark olan sürekli toplantı halinde olma esası yardımcı organlar içinde geçerlidir.

Karar alma süreci açısından değerlendirildiğinde Entegrasyon Komitesi'nde iki yöntemin geçerli olduğunu görmekteyiz. Entegrasyon Komitesi, Komite başkanının seçilmesi gibi kendi iç işleyişine dair olan kararları basit çoğunlukla almaktadır. Bu gibi süreçlerde her üye ölkede eşit oy hakkına sahiptir. Antlaşmanın 6.maddesinde belirtilen faaliyet alanına dair konularda ise kararlar ise yine Kurucu Antlaşmanın 13. maddesinde belirtilen oy

oranları uyarınca 2/3 çoğunluk esasına göre alınmaktadır. Bütçeye yapılan katkı oy oranlarının tespitinde belirleyicidir. Rusya'nın bütçeye yapmış olduğu katkının yüksek oluşu nedeniyle oy oranının yüksek oluşu gizli veto hakkına sahip olduğu eleştirilerini beraberinde getirmektedir.

Ulusal Parlamentolar Arası Meclis, Konsey tarafından belirlenen strateji doğrultusunda alınan kararların hukuki altyapısının oluşturulması konusunda Entegrasyon Komitesi ve ilgili konulardaki yardımcı organlar ile birlikte çalışır. Görev alanı dahilindeki konularda Konsey'e tavsiye niteliğinde raporlar sunan Meclis, Rusya'nın St. Petersburg şehrinde toplanmaktadır. Avrupa Birliği Parlamentosu ile karşılaştırıldığında, Topluluk Meclisinin yapısındaki parlamenterlerin ülke meclislerini ve parlamentolarını temsil ettiklerini AB Parlamentosu'nda ise ulusal kimliklerinden bağımsız olarak çalışan milletvekilleri ve siyasi partilerin olduğunu görmekteyiz. Günümüz Avrupa Birliği yapılanmasında, kuruluş yıllarına oranla görev ve yetkileri giderek artan Parlamento'nun ilk yılları göz önüne alındığında ise Avrasya Ekonomik Topluluğu Ulusal Parlamentolar Arası Meclis ile benzer özellikler taşıdığı ileri sürülebilir. Bunlardan ilki meclis vekillerinin seçimi ile ilgilidir. 1976 tarihine kadar AB Parlamentosu, ulusal meclisler içerisinde seçilen milletvekillerinden oluşurken bu tarihte yapılan düzenlemeyle AB Parlamentosu seçimleri, üye ülkelerde ulusal meclis seçimlerinden ayrı olarak yapılmaya başlanmıştır. (Tezcan, 2001:10) Bu nedenle 1976 yılı öncesi dönem AB Parlamentosu ile Avrasya Ekonomik Topluluğu Parlamentolar Arası Meclis, milletvekillerinin seçilmesi açısından benzer özellikler taşımaktadır. Bunun yanında görev ve yetkiler açısından değerlendirildiğinde 1979 öncesi dönemde, AB Parlamentosu'nun da AET'dekine benzer şekilde yalnızca görüşme ve kontrol yetkilerine sahip olduğunu görmekteyiz. Parlamento'da yer alan vekillerin üye ülke kotalarına göre belirlenmesi sistemi ise iki topluluğunda ortak özelliğidir. (Tezcan, 2001:14) Bununla birlikte AET için ülkelerin milletvekilleri kotaları bütçeye yapmış oldukları katkı oranı çerçevesinde çizilirken AB Parlamentosu için başlangıcından itibaren ülke kotaları üyelerin sahip oldukları nüfuslar ile orantılandırılmıştır.

6 Sonuç

Kurucu anlaşmalarda sayılan temel ve yardımcı organlar açısından değerlendirildiğinde Topluluk kurumsal yapısının AB kurumsal yapısı ile benzerlikleri göze çarpmaktadır. Bununla birlikte sürekli toplantı halinde olan bir yürütme erkinin olmaması ve alınan kararların ulusal meclislerin ayrı ayrı onayına sunuluyor olması AET'nin AB benzeri bir kurumsal yapılanma oluşturmakla birlikte görev ve yetkileri açısından supranasyonel değil hükümetlerarası bir işbirliği modeli benimsediğini göstermektedir. Bu bağlamda AET, AB benzeri bir yapılanma oluşturduğu görüşü sadece şekilde kalmakla birlikte Topluluğun henüz devletlerarası nitelikte bir kurumsallaşma içinde olduğu ve supranasyonel yapıya geçme kararının yeni alındığı ve AB parlamentosunun görev ve yetkilerinin zaman içinde geliştiği göz önüne alındığında kurumsal gelişim sürecinin henüz başlarında olduğu unutulmamalıdır. Bu noktada 2008 yılında alınan kararla AET bünyesinde Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında gümrük birliği alanında Supranasyonel bir yapı oluşturulması kararı önem taşımaktadır.

Avrasya Ekonomik Topluluğu eski Sovyet coğrafyası içerisinde kurumsal yapılanması ve hedefleri açısından kendisinden önceki girişimlerden önemli oranda ayrılmaktadır. Eski ve yeni bölgeselleşme dalgalarının özellikleri örnekleyen bölgesel örgütlenme BDT içerisinde oluşturulmaya çalışılan çok vitesli ve çok boyutlu entegrasyon stratejisinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. AET ve Kollektif Güvenlik Örgütü'nün (KGÖ) yıllık toplantılarının beraber yapılıyor olması, iki kurumsal yapılanma arasında organik bir bağ olmamakla birlikte devlet başkanları zirvelerinin beraber yapılıyor olması post Sovyet entegrasyonunun, bu iki kurumsal yapının çalışmalarının senkronize edilerek sağlanmaya çalışıldığı düşüncesini beraberinde getirmektedir. AET bünyesinde oluşturulan supranasyonel bir gümrük birliği dışında sosyal, kültürel, çevresel güvenliği kapsayan birçok alt komitenin topluluk bünyesinde kurulmuş olması da bu görüşü destekler niteliktedir. Bununla birlikte Batılı analizlerin aksine AET bünyesinde hedeflenen stratejinin yeniden bir Sovyet imparatorluğu kurmaktan ziyade bölgesel istikrar ve gelişimin kontrol altına alınması olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Rus dış politika stratejisi küreselleşme sürecinin bir sonraki aşamasının çokbölgecilik (multiregionalism) olacağı ve sistemin istikrarı için bölgesel güçlerin kendi coğrafyalarındaki istikrarı destekleyici örgütlenmelere gitmesi anlayışıyla benzerlikler taşımaktadır. Bu bağlamda AET bünyesinde refah ve istikrar gibi pragmatik hedeflerin temel alınması ve kurumsal bir düzenleme ihtiyacının duyulmuş olması önemlidir. Bölgeselleşme stratejisinin dışa kapalı korumacı bir nitelik taşımayacağı üye ülkelerin DTÖ üyeliğine yönelmesi ve karar alıcıların entegrasyon girişiminin her ülkeye açık bir vizyonu olduğunu dile getirmesiyle açıkça ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın eski bölgesel hegemon olması, bölge ülkesiyle asimetrik bir ilişki içerisinde oluşu bu girişimin Batı tarafından hegemonik bir girişim olduğu eleştirisini beraberinde getirmektedir. Ancak bölgedeki girişimi incelenmeye değer kılan da eski bir bölgesel hegemonun kendi coğrafyasını düzenlerken liberal demokratik değerleri bölgesel dinamikler çerçevesinde yeniden yorumlaması ihtiyacıdır. Rusya'nın bu kapsamda AET bünyesinde göstereceği liderlik bölgeselleşme çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Beavin ,Amy, Bryndza, Anna ,Kuchins Andrew , ‘‘ Russia’s 2020 Strategic Economic Goals and The Role of International Integration ‘‘ , CSIS, Temmuz 2008 ,
- Burakovski, Igor , ‘‘ Regional Economic Integration as an Element of Economic Security ‘‘ in Legvold Robert ,Wallender Celeste , Belarus and Ukraine ,2004.
- Büyükakıncı,Erhan , ‘‘ Vladimir Putin Dış Politikasına Bakış’’ , *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna* , Ankara, Phoneix, 2004.
- Chafetz,Glenn , ‘‘ The Struggle for a National Identity in Post--Soviet Russia ‘‘ , Political Science Quarterly, cilt .111 , 1997. s.661-688
- Friedman,George , ‘‘ The Medvedev Doctrine and American Strategy ‘‘ , *Stratfor Geopolitical Intelligence Report* ,Eylül 2008.
- Gleason,Gregory , ‘‘Inter--State Cooperation in Central Asia from the CIS to the Shangai Forum‘‘ , *Europe--Asia Studies* ,cilt .53 , sayı. 7 , Kasım, 2001.
- Kembayev ,Zhenis , Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post--Soviet Area ,Berlin , Springer ,2009.
- Libman ,Alexander , ‘‘Regionalisation and Regionalism in the Post Soviet Space: Current Status and Implications for Instutional Development ‘‘ , *Europe--Asia Studies* , cilt.59, sayı.3 , Mayıs 2007.
- Light , Margot , ‘‘ In Search of an Identity ; Russian Foreign Policy and the End of Ideology ‘‘ , *Journal of Communist Studies and Transition Politics* , cilt.19, sayı. 3 ,2003.
- Makarychev Andrey , Morozov Viatcheslav, ‘‘ Multilateralism, Multipolarity and Beyond : A Menu of Russia’s Policy ‘‘ , *Global Governance Studies* ,2011.
- Malchanov , Mikhail, ‘‘ Regionalization from above ‘‘ , A paper prepared for the conference ‘‘International Political Economy and the New Regulations of Globalization, Potiers, France.2009
- www.sceco.univ-poitiers.fr/colloqueEPI/Molchanov.pdf
- Mankoff, Jeffery ,*Russian Foreign Policy :The Return of Great Power Politics* , Plymouth, Rowman&Littlefield , 2009
- Fırat purtaş, ‘‘ Rusya’ya ve Rus Dış Politikasına Panaromik Bir Bakış ‘‘ , *Stratejik Analiz* , Cilt.84, Nisan 2007,p.23
- Susko, Oleksandr, ‘‘ From the CIS to SES , A New Integrationist Game in Post-Soviet Space ‘‘ ,*Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine* , Kasım 2003
- Penkova, Tomislava , ‘‘ The European Union and Russia’s Integrationist Policies in the Post-- Soviet Space ‘‘ , *PECOB’s Papers Series* ,Mart,2011.
- Staun ,Jorgen , ‘‘ Sloviki versus liberal technocrats : The fight for Russia and its foreign policy ‘‘ , *DIIS Report* , cilt. 9, 2007.
- Sorensen, George , ‘‘ What Kind of World Order? : The International System in the New Millenium ‘‘ , *Cooperation and Conflict* ,2006 . <http://cac.sagepub.com/content/41/4/343.abstract>
- Tezcan, Ercüment , AB Kurumlar Hukuku, İstanbul , Beta Yayınları,2001.
- Trubarov, Sergey , ‘‘ AET’nin Bölgesel Ekonomik Bütünleşme Sürecindeki Rolü ‘‘ , *4. The International Turkish-Asian Congress* , TASAM,İstanbul, 2009.
- Tsygankov, Andrei (a) , ‘‘ If not by tanks , then by banks? The role of soft power in Putin’s foreign policy ‘‘ , *Europe--Asia Studies* , cilt.58:7,2006 ,s.1079-1099
- Tsygankov Andrei (b), ‘‘ Hard-Line Eurasianism and Russia's Contending Geopolitical Perspectives ‘‘ , *East European Quarterly* , Vol. 32, 1998.
- Tsygankov, Anderi , ‘‘ From International Institutionalism to Revolutionary Expansionism: The Foreign Policy Discourse of Contemporary Russia ‘‘ , *Mershon International Studies Review* , Cilt.41/2 , 1997.
- Qoraboyev İkboljon , ‘‘ From Central Asian Regional Integration to Eurasian Integration Space? ‘‘ , *Regional Integration and Regionalisation* , EDB Eurasian Integration Yearbook, 2010.